

[DOI:10.26104/NTTIK.2023.77.67.024](https://doi.org/10.26104/NTTIK.2023.77.67.024)

Маманова А.Ж., Атамкулова Е.Т.

ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕКТЕРДИН НИКЕГЕ ТУРУУСУНУН КЕСЕПЕТТЕРИ

Маманова А.Ж., Атамкулова Е.Т.

ПОСЛЕДСТВИЯ ВСТУПЛЕНИЯ В БРАК НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

A. Mamanova, E. Atamkulova

CONSEQUENCES OF THE MARRIAGE OF MINORS

УДК: 34.347.6

Макалада нике курагына жете элек адамдар менен үй-бүлөлүк мамилелерди жөнөсө салуучу мыйзамдардын учурдагы редакциясына арналган. 16 жашка чейин никеге турууну белгилеген "өзгөчө жагдайлар" түшүнүгү ачыкка чыгат. Макалада республикада жашы жете электердин нике курагынын өзгөчөлүктөрү талкууланат. Авторлор бойго жеткенге чейин никеге туруунун себептерин иликтешкен. Жашы жете электерге турмушка чыгууда ЗАГС органдарына берилиши керек болгон тутумдаштырылган документтер. Авторлор төмөнкү тыянактарга келишти. 16 жашка чейинкилер үчүн, ошондой никени жалпы минималдуу жашын кыскартуу талаптары мамлекеттик деңгээлде жөнөсө салынышы керек.

Негизги сөздөр: нике, жаңы үйлөнгөндөр, эрте нике, үй-бүлө кодекси, кош бойлуулук, каттоо кызматы, паспорт, күбөлүк, мамлекеттик орган.

Статья посвящена актуальному на сегодняшний день вопросу о законодательном регулировании брачных отношений с лицами, не достигшими возраста вступления в брак. Раскрывается понятие «особых обстоятельств», дающих основание на вступление в брак до достижения возраста 16 лет. В статье рассматриваются особенности брачного возраста несовершеннолетних в Республике. Авторами были рассмотрены причины вступления в брак до наступления совершеннолетия. Систематизированы документы, необходимые для представления в органы ЗАГС, при вступлении в брак несовершеннолетних. Авторами сделаны следующие выводы. Условия снижения общего минимального брачного возраста в отношении лиц, не достигших 16 лет, также, как и в отношении несовершеннолетних лиц более старшего возраста, должны регламентироваться на государственном уровне.

Ключевые слова: брак, молодожены, ранние браки, семейный кодекс, беременность, регистрационная служба, паспорт, удостоверение, государственное учреждение.

The article deals with the topical issue of legal regulation of marital relations with persons under the age of marriage. The concept of "exceptional circumstances" leading to marriage before the age of 16 is revealed. The article discusses the peculiarities of the marriageable age of minors in the republic. The authors investigated the reasons for getting married before reaching puberty. The documents required for submission to the registry office at the conclusion of marriage by minors are systematized. The authors draw the following conclusions. The conditions for lowering the general minimum age of marriage for persons under the age of 16, as well as for older minors, should be regulated at the State level.

Key words: marriage, newlyweds, early marriages, family code, pregnancy, registration service, passport, certificate, state institution.

Кыргызстанда жашы жете электердин никесин расмий каттоого мыйзам тарабынан тыюу салынып, Кылмыш-жаза кодексинде жаза каралганы менен, коп

жылдар бою жашы жете электердин эрте никеге туруусу боюнча каада салттарга таянышып мыйзам чегинде жазаланбай келишкен.

Светтик жана демократиялык Кыргыз Республикасында жашы жете электердин никеге туруусуна тыюу республика эгемендик алгандан 25 жыл өткөндөн кийин, 2016-жылдын аягында гана киргизилген.

Эрте турмушка чыгуунун кесепеттери:

Дүйнөнүн дээрлик бардык өлкөлөрүндө 18 жашка чыга элек адамдарды никеге турууга тыюу салуу, адамдар бойго жеткенге чейин жаш курагына байланыштуу никенин кесепеттерин түшүнө албайт деген негизде киргизилген, ошондой эле үй-бүлөлүк милдеттерди толук аткарууда ар кандай мүчүлүштүктөр келип чыгуусу мүмкүн.

Кыргызстандын Билим берүү жана илим министрлигинин Улуу Британия элчилигинин жана ПРООНдун колдоосу менен жүргүзгөн изилдөөсүнө ылайык, турмушка чыккан кыздар көпчүлүк учурда окуусун таштап, окуусун кайра улантышпайт.

Билими жана адистиги жок, алар эң аз айлык акы төлөнүүчү жумуштарда иштеп, андан кийин аз пенсия алышат. Демек, жашы жете элек аялдардын көбү жакырчылыкка дуушар болушат, анткени алардын өз алдынча оокат кылууга мүмкүнчүлүктөрү чектелүү.

Эрте никеге туруулардын дагы бир кесепети болуп жашы жете электердин жана алардын урпактарынын ден соолугуна коркунуч алып келүүсү эсептелет.

18 жашка чейинки кыздардын жалпы оорусу чондорго караганда бир жарым эсе жогору. Жашы жете электерде эндемикалык богок оорусуна чалдыгуу коркунучу төрт эсе жогору, ал эми гормоналдык бузулуулар жана этек кирдин бузулушу ыктымалдыгы дээрлик үч эсе жогору. Жугуштуу жана мите ооруларга чалдыгуу ыктымалдыгы эки эсеге жогору.

Кошумчалай кетсек, Кыргызстанда 20 жашка чейинки аялдардын арасында жаңы төрөлгөн ымыркайлардын өлүмү 20 жаштан 30 жашка чейинки аялдар категориясына караганда эки эсе көп.

Натыйжада жашы жете элек аялдар көбүнчө психикалык, физикалык жана репродуктивдүү потенциалын толук ишке ашыра алышпайт.

Эрте никеге туруу маселеси Кыргызстанда эле курч эмес. Эрте никеге туруу бүткүл дүйнөлүк трагедия.

Бириккен Улуттар Уюмунун Калкты жайгаштыруу фонду 2015-жылы 3,5 миллион бала 18 жашка чыга электе турмушка чыкканын, алардын көбү кыздар болгонун билдирди. Алардын 4,4 миллиону 15 жашка чыга электе баш кошкон.

Көрсө, дүйнөдө күнүнө 37 миңге жакын жашы жете элек никеге туруулар болот экен.

Постсоветтик мейкиндикте Кыргызстан 15-19 жаштагы аялдардын арасында жаңы төрөлгөн балдардын саны боюнча алдыңкы орунда турат, бул Кыргызстанда эрте никеге тургандардын орточо курмандыгы ким экени тууралуу көп маалымат жок. Статистикалык маалыматтарды талдоо республиканын бардык аймактарында жашы жете элек балдар менен нике кыйылганын айтууга мүмкүндүк берет. Бирок айыл жеринде эрте турмушка чыгуу шаарга караганда алда канча көп. Ошондой эле жакыр үй-бүлөнүн кыздары 18 жашка чейин турмушка чыгуу мүмкүнчүлүгү бир жарым эсе жогору экени белгилүү. Кыргызстанда эрте никеге туруу маселеси абдан курч экенинен кабар берет.

Эрте никеге туруунун курмандыктары:

16-17 жаштагы кыздар;

Айылда жашайт;

Жетишпеген үй-бүлөдөн;

9-жылдык билимге гана ээ;

Тунгуч баласын 17-18 жашта төрөгөн;

Баланын бою жана салмагы нормага жетпейт;

Эне, баланын ден соолугу коркунучта;

Эч жерде иштебейт;

Менчик ээси эмес;

Социалдык жардамдарда чектелүү.

Эрте никеге туруунун көп саны калктын жашы жете элек балдар менен никеге туруусу алып келе турган тобокелдиктерди – ден соолук, бала төрөө, билим деңгээлинин төмөндөшү жана жалпы эле бакубаттуулук деңгээлинин төмөндөшү алып келе турган тобокелдиктерди түшүнбөгөндүгүнүн көрсөткүчү.

Улуттук статистикалык комитеттин изилдөөсү көрсөткөндөй, кыргызстандыктардын баары эле качан никеге туруу мыйзамдуу экенин биле бербейт. Сурамжылоого катышкан ар бир алтынчы бойго жеткен адам Кыргызстанда 18 жаштан жогоркуларга гана никеге турууга уруксат берилгенин билбейт.

Бул мамлекет тарабынан нике мыйзамдары, никеге туруу үчүн минималдуу жаш курак, никедеги диний жөрөлгөлөрдү өткөрүү жоопкерчилиги, ошондой эле эрте никеге туруунун терс кесепеттери тууралуу калкка маалымат берүү боюнча жетишсиз иштер жүргүзүлүп жаткандыгынан кабар берет. Ошондуктан 18 жашка чейинкилер менен никеге туруу боюнча маалыматтык кампанияны күчөтүү абдан маанилүү.

Дагы бир орчундуу көйгөй – коомдун эрте никеге берилгендиги. Жашы жете электердин катышуу-

сунда үйлөнүү үлпөт тою болгонун жубайлардын жакын туугандары гана эмес, достору, тааныштары, кошуналары, мектеп мугалимдери, милиция кызматкерлери да билишет. Коом эрте никеге туруу бүтүндөй коомго жана бүтүндөй өлкөгө зыян келтирүүчү кылмыш болуп саналат деген тыянакка келмейинче, Кыргызстан жашы жете электердин катышуусундагы никелердин саны боюнча аймактагы лидерлердин бири бойдон кала берет.

2018-жылдын 13-февралында Балдардын укугун коргоочулар лигасы Кыргыз Республикасындагы ПРООНдун жана Улуу Британиянын Кыргызстандагы Элчилигинин колдоосу менен ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын, эл аралык уюмдардын жана коомдук уюмдардын өкүлдөрүнүн катышуусунда тегерек стол өткөрдү. Бул көйгөйдү жоюу үчүн жашы жете электер менен эрте никеге туруу жана алардын укуктарын коргоо боюнча иш-аракеттер жана иш-чараларды уюштурууну пландашты.

Катышуучулар жашы жете электерге нике кыюуга тыюу салуу боюнча мыйзамды ишке ашыруу боюнча Планды биргелешип ишке ашыруунун зарылдыгын көрүшөт, бул Планды натыйжалуу ишке ашырууга алып келет, бул өз кезегинде Кыргызстанда эрте никеге турууну жоюуга өбөлгө түзөт.

Бүткүл дүйнөдө жашы жете электердин никеси балдардын укуктарын одоно бузган басмырлоочу практика катары каралат.

2016-жылдын ноябрында КР Кылмыш-жаза кодексине жашы жете электерге карата никени ыйыктоо боюнча диний жөрөлгөлөрдү өткөрүүгө тыюу салган жаңы берене киргизилген. Жашы жете элек балага, жашы жете элек баланын ата-энесине, ошондой эле бойго жеткен күйөөсүнө карата диний никеге туруу жөрөлгөсүн аткарган адам үч жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө кошумча эркиндикке жазаланат. Бүгүнкү күнгө чейин жашы жете элек өспүрүм менен диний жөрөлгөлөрдү өткөрүүдө никеге туруу курагы боюнча мыйзамды бузгандыгы үчүн бул пункт боюнча кылмыш жоопкерчилигине тартуу жана сот тарабынан күнөөлүү деп табылган учурлар бар.

Ойлонбой үйлөнүү. Бул кадамдын ар кандай себептери бар. Эрте никеге туруу көпчүлүк учурда бактылуулукка алып келбейт, алардын 90% ажырашуу менен аяктайт.

Эрте турмушка чыгуунун кемчиликтери:

– биринчи жолу жубайлар чыныгы адамдык жашоого туш болушат, күнүмдүк иштерди өз алдынча аткарууга туура келет;

– жаш курак жаштардын аң-сезимин булуттайт;

– 16-18 жашында кыздын организми кош бойлуулукка толук даяр эмес;

– бала өзүнүн баласына туура тарбия бере албайт;

– баланын төрөлүшү менен шартталган өзгөрүүлөр;

– үй-бүлө куруунун татаалдыктарын туура эмес түшүнүү;

– психологиялык келишпестик;

– жыныстык каалоолордун туура келбегендиги;

Дүйнөдөгү жашы жете электердин никелери.

Кээ бир өлкөлөрдө расмий нике 9-18. Парагвай, Испания, Эквадор жана Канадада 12 жаштагы кыздар келин боло алат. Түндүк Американын айрым штаттары үчүн кыз турмушка чыгуу үчүн 13 жашта болушу керек, жана 14 жашында Колумбия, Аргентина, Перу жана Италия жарандары турмушка чыга алышат.

Ислам дүйнөсүнүн өлкөлөрүндө маселе алда канча олуттуу. Мисалы, дээрлик Афганистан менен Непалдын дээрлик бардык калктуу пункттарында 14-15 жаштагы уландар жана кыздар эрте турмуш куруп, официалдуу түрдө өз союзуна мөөр коё алышат.

Бирок Индияда эң көп айылдар бар кичинекей кыздар 10 жашта эле келин болгон. Мындай үйлөнүү үлпөт түндө, тымызын уюштурулат жана шаардын өкүлдөрүнөн администрация жана полиция катыша алат.

Социологдор, психологдор жана педагогдор тарабынан жүргүзүлгөн көптөгөн изилдөөлөр уй-бүлө, жаштардын үй-бүлөлүк турмушуна белгилүү даярдыгы менен түзүлүшү мүмкүн деп эсептейт.

«Үй-бүлөлүк жашоого даяр болуу» түшүнүгү социалдык жактан да камтылуусу зарыл, мисалы, моралдык, мотивациялык, психологиялык-педагогикалык даярдыгы.

Адабияттар:

1. Беспалов Ю.Ф. Семейные отношения и семейные споры в практике судов РФ. Научно-практическое пособие. - М.: Проспект, 2020.
2. Булаевский Б.А., Елисеева А.А. Семейное право. Фонды оценочных средств. Учебно-методическое пособие. - М.: Проспект, 2019.
3. Савельев Д.Б. Все о семейном праве. Сборник нормативных правовых и судебных актов. - М.: Проспект, 2020.
4. Гришаев С.П. Семейное право. Учебник. - М., 2019.
5. Карибян С.О. Семейно-правовая ответственность: сущность и правоприменение: монография. - М.: Юстицинформ, 2019.
6. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации (учебно-практический) (постатейный) / О.Г. Алексеева, Л.В. Заец, Л.М. Звягинцева и др.; под ред. С.А. Степанова. - Москва: Пр.; Екатеринбург: Инст. частного права, 2019.
7. Конобеевская И.М. Семейное право. Учебное пособие. - М.: Проспект, 2020.
8. Краснова Т.В., Кучинская Л.А. Семейное право. Практикум. Учебное пособие. - М.: Юрайт, 2019.
9. Летова Н.В. Семейный статус ребенка: проблемы теории и практики: монография. - М.: Проспект, 2020.
10. Садиева А.К., Момунбеков Т.Б., Улмасов А.Х. Организационно-профилактические меры предупреждения правонарушений органов внутренних дел в сфере семейно-бытовых отношений. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2021. №. 9. С. 215-220.
11. Кенжебек кызы М. Проблемы применения семейного законодательства в отношении несовершеннолетних. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2020. №. 10. С. 140-143.
12. Мадаминова Д.Б. Понятия правонарушений в сфере семейных отношений. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2017. №.12. С. 65-66.